

in doffe wanhoop eindigt. (In dit opzicht belooft „Thiss“ een uitzondering te worden, maar daar zijn dan ook 11 boekdeelen voor noodig!) Ge gevoelt de worsteling reeds, als ge de titels der boeken maar leest. Zoo bestaat: „Donker Geluk“ van Jo de Wit, „Langs het Geluk“ van Annie Salomons, „Het Duurzaam Geluk“ van Marie Schmitz, „Van het wonder Geluk“ van v. Wermeskerken, „Het laatste Geluk“ van F. Hollaender, „De Gelukzoker“ van Alb. Draayer—de Haas, enz.

Zulke veelvuldigheid zal toch niet toevallig zijn, maar moet wijzen op een geweldigen drang in den modernen mensch naar het zoeken van iets, wat hij mist en toch niet missen kan.

Hoe krachtig kan tegenover deze schreiende armoede, die de moderne literatuur zoo pijnlijk reflecteert, een christelijke levensbeschouwing haar rijkdom stellen, wijl zij de bron kent niet alleen van een tijdelijk, maar zelfs van een eeuwig geluk!

„Het Ontwaken“ doet de hoop gloren, dat Jaarsma's werk „Thiss“ van dezen rijkdom getuigenis afleggen zal. Maar de vervulling van die belofte, zoo ze komt, is nog ver. Wie er niet op wachten kan, leze het nieuw-verschenen, pretentielooze boekje van Antonia Margaretha: „Waar woont het geluk“.

Dat geeft een alleszins bevredigend antwoord.

Ik meende, dat de grootsche opzet van „Thiss“ mij veroorloofde, het zelfs meebracht, dat ik dit artikel aan den vervolg-roman wijdde.

In een volgend stuk dan de bespreking van het eerste deel „Het Ontwaken“.

C. TAZELAAR.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

De Gereformeerde Kerk in Hongarije.

VII.

De predikant (zijn werk in de gemeente).

Daar ik mij voornam met dit laatste artikel voorloopig afscheid te nemen van de Gereformeerde Kerk in Hongarije, wil ik nog een boek noemen, dat ons op kerkhistorisch gebied in kan lichten omtrent de rijke geschiedenis van deze martelaarskerk. Daartoe vind ik de vrijmoedigheid in het feit, dat ik merkte hoe men notitie heeft genomen van een geschiedwerk over Hongarije's historie door mij in artikel V genoemd en den titel had opgeteekend met de bedoeling om pogingen aan te wenden dit in zijn bezit te verkrijgen. In 1854 is te Berlin Verlag von Wiegand und Grieben verschenen de Geschichte der Evangelischen Kirche in Ungarn vom Anfange der Reformation bis 1850 mit Rücksicht auf Siebenbürgen. Dit werk van ongeveer 700 bladzijden schijnt mij voor ons het meest toegankelijk. Duitse vrienden verzochten in 1846 dringend aan den grooten kerkhistoricus Merle d'Aubigné eene geschiedenis van de Hongaarsche kerk te schrijven. De grijsaard kon dit verzoek niet inwilligen, maar hij drong er op aan dat anderen dit noodige werk zouden doen, daar zulk een geschiedwerk nog niet bestond. Reeds Merle d'Aubigné wees er op, dat de geschiedenis van deze martelaarskerk veel te weinig in West-Europa bekend was.

Met een beroep op de woorden van koning Lemniz: de last, waarmede zijne moeder hem onderwees; open uwen mond voor den stomme, voor de rechtzaak van allen, die omkomen zouden, eischte Merle d'Aubigné van de Gereformeerde Kerken uit West-Europa, dat zij kennis zouden nemen van de geschiedenis van de Hongaarsche Gereformeerde Kerk. Hij verwachtte, dat de Gereformeerde christenen uit deze landen de geschiedenis van hun broeders in Oost-Europa lezende, zich gedrongen zouden gevoelen zich meer om deze lijdende christenen te bekommeren, voor hen te bidden, voor hen op te komen. Sinds den tijd, dat Merle d'Aubigné dit schreef zijn meer dan zeventig jaren verlopen. Het lijdend dier broeders is zwaarder geworden; hun geklag drong door tot het Westen en geen kerk en geen volk sneed dat gevoeliger door de ziel dan „de menschen“ van onze kerkgemeenschap. Daarom vertrouwd ik sommigen een dienst te bewijzen den titel af te schrijven van een geschiedwerk, dat ons goed kan oriënteren omtrent de geschiedenis van een kerk, die meer geleden heeft dan eene der Gereformeerde Kerken der wereld; eener kerk met welke de groote reformatoren Luther, Melancthon en Calvijn in zoo nauwe betrekking hebben geleefd en met welke ook geen der Gereformeerde Kerken meer in aanraking is geweest gedurende den loop van de zeventiende eeuw dan die dezer gewesten.

Daar schiet mij nog iets te binnen.

In de zestiger jaren van de vorige eeuw heeft niemand minder dan onze Groen van Prinsterer zich bijzonder laten gelegen liggen aan deze kerk. Zou het ook kunnen, dat zijn aandacht daarop gevestigd is door zijn geestelijken vader Merle d'Aubigné. Of zou het enkel een bewijs zijn van de sympathie des geestes tusschen deze beiden. Ik hoop elders nog eens gelegenheid te vinden om

mede te deelen, welke de relaties waren tusschen Groen en de Hongaarsche Gereformeerden.

Laat mij nog twee kleine boekjes noemen, die ons oriënteren kunnen omtrent de geschiedenis van de protestanten in dit land. Naast dat van Gereformeerde zijde bovengenoemd, verscheen er nog een boekje in de serie science et religion: Le Christianisme en Hongrie par Emile Horn, deuxième édition, Paris, Librairie Blond & Cie, 4, rue madame, 4. De auteur is Roomsche. Van Lutherse zijde noem ik nog: die reformation in Ungarn von Mathias Szlavik aus Dobschau in Ungarn, Halle a. S. Buchdruckerei des Waisenhauses, 1884. Het eerste gaat slechts tot Jozef II en het andere handelt alleen over de eerste periode doch is zeer instructief in § V inzake het kerkrecht. Veel van het tegenwoordige kerkrecht, waarvan ik in art. V schreef, kan worden verstaan in het licht van deze paragraaf en zoo staat het ook met hetgeen ik nu nog wil mededeelen van het werk van den predikant. De Hongaarsche predikant heeft allerlei besognes, van welken aard er geen enkele op onze schouders rust, waardoor zijn leven zoo buitengewoon is bezet, dat er voor de meesten hunner geen tijd overblijft, voor ernstige wetenschappelijke studiën. De predikant moet ook nu nog, gelijk dit ook het geval is met den gereformeerden onderwijzer en onderwijzeres, eerst den eed doen, met de hand op het hart, niet iets te zullen leeren, dat in strijd is met den Heidelberger Catechismus en de belijdenis (het heerlijke tweede Helvetische, Zwitsersche, belijdenisschrift).

In theorie is hij dus bij zijn prediking gebonden aan deze beide belijdenisschriften. Ik ga u mededeelen wat een predikant alzo heeft te doen; waartoe alle predikanten gehouden zijn. Natuurlijk ook daar gaat het als hier, dat de eene predikant veel meer kan doen en veel meer wil doen dan de ander. De gemeenten zijn ook zeer verschillend in grootte. Hebben in onze kerken sommige predikanten veel te groote gemeenten, zoodat één predikant staat voor wat geen drie behoorlijk kunnen doen, in Hongarije zijn deze verhoudingen ongemeen veel ongunstiger; nog ondenkbaar veel ongunstiger dan dit het geval is in de groote stadsgemeenten der Ned. Herv. Kerk. In Boedapest heeft men het parochie-stelsel. Op de 100.000 Gereformeerden zijn nog geen tien predikanten. Even ongunstig is dit in Debrecen en in vele steden en dorpen. Twintig duizend leden voor één predikant ter bearbeiding is geen uitzondering. Zulke predikanten hebben dan wel een hulpprediker en ook in Boedapest en Debrecen zijn zeer vele professoren in de christelijke religie enz., die kunnen helpen bij de prediking en in den arbeid der Evangelisatie, doch indien ergens van overloading van arbeid kan worden gesproken, dan is dat het geval in deze Gereformeerde Kerk. Bij iedere kerk nu is een kerkelijk bureau. Daar komt men dan ook des Zondagsmorgens saam voor den dienst en vandaar uit trekt de dominee met den kerkeraad en de collega's naar de kerk. Ik merkte niet, dat er voor en na den dienst werd gebeden; maar wel, dat er allerlei bureau-werk was te doen. De predikant moet zorgen voor het registreren van alle geboorten, sterfgevallen, huwelijken — ook die met Joden en Roomschen — van de gedoopten en hoe veel jongens en meisjes belijdenis hebben gedaan. De doop geschiedt vank in huis.

In de kerk zijn daarbij eer de peten tegenwoordig dan de ouders.

Een doopformulier wordt niet gebruikt.

Wat ik van de bediening des doops zag aan den morgen, dat ik in een der kerken preekte, ergerde mij eer dan dat zij mij kon stichten.

Ook was ik tegenwoordig op een anderen Zondag bij de openbare belijdenis en den doop van een joodschen jongeling! Van ontroering merkte ik bij niemand iets! Doch ik zag wat voor oogen is!

De voorbereiding voor de openbare belijdenis is slechts zeer kort; zij duurt door den regel slechts van Paschen tot Pinksteren; gedurende dezen tijd komt het wel voor, dat de predikant wekelijks drie uren onderricht geeft; dit zou des noodig voldoende zijn indien men niet op zoo jongen leeftijd belijdenis deed en indien aan de openbare belijdenis gedurende eenige jaren degelijk catechetisch onderwijs voorafging. Dit is echter niet het geval! Het pracht-referaat van Prof. T. Hoekstra, rakende de christelijke opvoeding, vond buitengewoon veel instemming en heeft reeds zijn invloed doen gelden en zal zijn invloed blijven uitoefenen.

Aan de openbare belijdenis gaat geen onderzoek vooraf in het midden van den kerkeraad. Aan de jongelui worden eenige vragen, gemeenlijk drie, gedaan in het midden der gemeente.

Bij den overgang van Joden tot de Gereformeerde Kerk ontvangen deze slechts gedurende zeer korten tijd, een week of drie, onderricht in de leer. Wordt hun kennis niet voldoende geacht, dan kan dat onderwijs worden verlengd.

Het gaat in Hongarije als bij ons onder de predikanten, er zijn ijverige en minder ijverige. Niet ongeestig deelde een zeer ijverig Hongaarsch predikant zijn collegas in vier klassen.

Van beneden af beginnende komen dan eerst de predikant-boeren, dat zijn dezulken, die veel pastoralia bezitten, en die eerder hoer dan

predikant zijn. Zij koopen en verkoopen, gaan naar de markten, zaaien en oogsten en hebben veel meer met hun landerijen te doen, met hun ganzen, zwijnen, koeien en akkers dan met de gemeente. 't Is niet onmogelijk, dat zij tegen de zestiig preeken bezitten, eigen gemaakte of van anderen overgenomen en nu dat repertorium ieder jaar op zon- en feestdagen afdraaien. Deze predikanten hebben het door den regel in den tegenwoordigen tijd heel goed. De landbouwende bevolking gaat het minst gebukt onder de duurte en schaarschte. Deze predikanten zijn een ramp voor de gemeente!

Dan heeft men een tweede soort, die van zich laten hooren in allerlei actie; zij maken zich druk met veel en velerlei; zij zijn niet lui, maar zij hen is zoo vaak groot gemis aan diepte, aan degelijkheid, de gemeente profiteert niet veel van hen en vooral missen velen hunner vromen zin, innige godsvrucht en dege kennis. Een derde groep wordt gevormd door den deftigen stadsdominee, die gaarne gezien wordt bij de hoogtijden in het familie-leven der aanzienlijken; hij en zijn familie bezoeken den schouwburg; zijn kinderen hebben ook dansen geleerd; hij zelf moet orator zijn; men let meer op mooie woorden dan op eenvoud in zijn prediking; hij is wel orthodox en bidt de formulier-gebeden met schoone stem en niet zonder ontroering. Liefst laat hij de catechisatie en die diensten, waaronder de groote menigte en het deftige publiek niet opgaat, over aan zijn hulpprediker; men moet bij hem niet vragen naar godzaligheid in zijn wandel. Vooral voorkomen, voordracht en naam geven bij dit slag van predikanten den doorslag. Een groote opkomst moet men onder hun prediking niet verwachten, alleen bij sommige gelegenheden. Ook deze predikanten kan men geen zegen achten voor de gemeente. Dan rest ons nog een vierde groep. Dat zijn de piëtisten; men zou die in Nederland in sommige kringen de fijnen noemen. Zij komen niet in den schouwburg; hun kinderen gaan niet ten dans; zij zijn zelf meestal praktisch onthouders; het zijn de mannen des gebeds; de mannen, die weinig verschijnen in de salons, maar veel werken onder het volk. Men vindt ze vooral onder de jongeren; zij zijn in aanraking geweest met de actie der Christen-Studenten-vereeniging. Het zijn de mannen van de conventen. Zij bidden en werken om de kerk tot Reformatie te brengen. Uit de hoogere kerkelijke ambten worden zij zorgvuldig geweerd. Hun getal neemt toe. Zij hebben de Hongaarsch-Nederlandsche conferentie toegejuicht; zij zijn er bezielde; zij zijn verrijkt en verblijd huiswaarts gekeerd en weer aan den arbeid gegaan. Zij hebben met openbaren en geheimen tegenstand te kampen. Zij wederstaan den Booze. Zij zijn de mannen met een warm hart, worden verteerd door ijver, branden van liefde; onder hen zijn er, die gebrek lijden; maar zij versagen niet. Deze worden de reformateurs! Hen moeten wij steunen! Onder hen is nog eenig verschil van ligging! Dit verwondert niemand, die geen vreemdeling is in de historie van onze Reformatie in den loop van de vorige eeuw. Wie weet of ook de Hongaarsche kerk geen crisis der geboorte zal moeten doormaken. Een keurbende dezer mannen zou ik met name kunnen noemen. Ik wil u van één hunner mededeelen wat hij alzo heeft te doen. Zijn naam kunt ge niet gissen. Hij was nog nimmer in ons land. Hij kwam met geen der Hollanders meer bijzonder in aanraking. Hij heeft rijk genoten op de conferentie. Hij loofde en preekte den Heere voor wat hij hoorde. Geen der conferentiebezoekers teekende wellicht zooveel op. Ik noem zijn naam niet, noch zijn standplaats! Twee dagen heb ik met hem onder hetzelfde dak verkeerd. Toen heb ik hem leeren kennen als een innig christen. In korte jaren bracht hij een kleine groep in het diepe zuiden des lands in een overoude stad tot een geordend kerkelijk leven. Hij werd mij door een weinig optimistisch en luidruchtig man genoemd als een der vroomste en der ijverigste onder de piëtisten of fijnen. Deze man nu moet ten eerste zijn kerkelijk bureau bijhouden. Dan verder tweemaal des Zondags preeken. Hij moet den curator, die over het stoffelijke het beheer heeft, controleeren; den kerkeraad presideeren, welk college samenkomt, zoo vaak er iets te doen is; verder bijna alle bezoeken brengen, want alleen de onderlingen, die christenen zijn, doen huisbezoek, hoewel de verkozen ouderling bij de intrede in zijn ambt voor de gemeente zweert getrouw te zullen zijn in de vervulling van zijn ambt.

Tweemaal 's weeks houdt hij met de mannen een bijbellezing; eenmaal voor allen, die daar in lust hebben, waarbij hij de stof zeer eenvoudig behandelt; de andere maal voor geheel besliste christenen; dan gaat hij dieper in op wat gelezen wordt. Ieder der aanwezigen leest dan een of meer verzen. Verder geeft hij eenige uren godsdienst-onderwijs op de Gereformeerde school en leidt de Zondagsschool. Vijfmaal des jaars, liefst het Avondmaal gevierd, op welken dag ook de voorbereiding wordt gehouden, waarbij aan allen ter beantwoording drie vragen worden gesteld. Tot dit Avondmaal komen door den regel meer mannen dan vrouwen; van de zeshonderd gerechtigden in de gemeente, van den bewusten broeder, komen ongeveer 450

aan de ro
maalgange
teekenen
meisjes en
schappelijk
des jaars
gemeente
aan den g
jaars gaat
op een Z
zijn onder
wordt da
tweemaal

Daar lie
kerk niet
de kerk
voor de

Nog kon
dezen bro
maand sa

Het kan
waar aldus
gewerkt, b
vergaderd
flik kerk
nevens een
prentbri
te zijn.

Een ker
ten onder
vriend of
omstandig
van den l
bekeerde
in den m
hooften, o
bekeering
predikante
trouw te
bolen, zult
moet.

In Hong
vent en v
der Doleur
gemeenten
program;
en aannom
kerk een
van nieuw
ook daar z
sterke de
gedachtig
mond v
zaak v

De tijds
dige krach
onze ergst

Wij zoek

Hoewel
komend, k
papenbaten
king hebb

Het r
Nederla
vrees d
Niet al
hebben
op alle
mij he
van Ne

Bij h
stolte
op een
die vre
Men
sche v
weer is
voor d
telling,
sche Un
schen
pompeu
Utrecht
„bekeer
meer d
voornam

Ik ka
meedoe
indruk
maken,
de bov
„behalv
anders
wij ons
testants
verwa
de Roc
ne toe
stook i
geloond
Die

voor Pa
grooten
wijd v
om te v
minders

en, gaan naar
hebben veel
hun ganzen,
de gemeente
de zesting
van anderen
ieder jaar op
dikanten heb-
woordigen tijd
ting gaat het
tarschte. Deze
gemeente!

die van zich
ten zich druk
lui, maar hij
ote, aan de ge-
veel van hen
en zin, innige
groep wordt
ee, die gaarne
familie-leven
bezoeken den
ek dansen ge-
let meer op
ijn prediking;
nulier-gebeden
roering. Liefst
m, waaronder
blik niet op-
nen moet bij
zijn wandel,
am geven bij
g. Een groote
ting niet ver-
enheden. Ook
zegen achten
g een vierde
men zou
kringen de
den schouw-
lans; zij zijn
e; het zijn de
e weinig ver-
ten onder het
jongeren; zij
der Christen-
annen van de
de kerk tot
ere kerkelijke
rd. Hun getal
Nederlandsche
zield; zij zijn
erd en weer
het openbaren
ij wederstaan
in warm hart,
i van liefde;
maar zij ver-
urs! Hen moe-
enig verschil-
nd, die geen
nre Reformas-
w. Wie weet
crisis der ge-
arhede dezer
emen. Ik wil
ij alzo heeft
sen. Hij was
net geen der
ing. Hij heeft
pde en prees
en der confe-
oveel op. Ik
plaats! Twee
lde dak ver-
men als een
bij een kleine
in een over-
ik leven. Hij
sch en luid-
vroomste en
of fijnen,
kelijk bureau
Zondags pre-
het stoffelijke
rkeraad pra-
zoo vaak er
eken brengen,
risten zijn,
en ouderling
eente zweert
ling van zijn

aan de ronde Avondmaalstafel; onder deze Nach-
maalgangers zijn de militairen verplicht om de
teekenen en zegelen te nemen, eveneens de
meisjes en jongens der scholen. Om den gemeen-
schappelijken band te doen trekken, wordt viermaal
des jaars een maaltijd gehouden, waartoe heel de
gemeente genoodigd wordt, opdat men samen zij
aan den gemeenschappelijken disch. Eenmaal des
jaars gaat de gansche gemeente met hare kinderen
op een Zondag naar het gebergte om samen te
zijn onder den heerlijken, zuidelijken hemel. Daar
wordt dan buiten Zondagsschool gehouden en
tweemaal door den predikant gepredikt.

Daar het ambt der diakenen in de Hongaarsche
kerk niet tot ontwikkeling is gekomen, zorgt ook
de kerkeraad zoo goed en zoo kwaad dit gaat,
voor de bedeeeling der armen.

Nog komen alle ouderlingen in de gemeente van
dezen broeder op den eersten Donderdag van elke
maand saam, om den Bijbel te lezen.

Het kan ons niet verwonderen, dat een gemeente,
waar aldus door een vroom en ijverig man wordt
gewerkt, in korten tijd uit hare verstrooijing is
vergaderd tot een bloeiende gemeente met een
flink kerkgebouw en een goed gemeentehuis, be-
nevens een pastorie, waarvan het geheel op een
prentbrieffaard den indruk maakt één onzer kerken
te zijn.

Een kerkelijke gemeenschap, die nog predikan-
ten onder haar leeraars telt, die werken als onze
vriend of nog weer een weinig anders al naar de
omstandigheden het eischen; waar door het gezin
van den leeraar met enkele overtuigde, waarlijk
bekeerde mannen en vrouwen wekelijks, soms vroeg
in den morgen, geregeld gebedsuren worden ge-
houden, opdat de Heere weerkeere en werke tot
bekeering en tot verlevendiging van de gemeente;
predikanten, die met eede beloofd hebben om ge-
trouw te zijn in de prediking aan de oude sym-
bolen, zulk een kerk gaat eene reformatie tege-
moet.

In Hongarije's kerk komen mannen saam in con-
vent en vergadering, gelijk het ging in de dagen
der Doelantie, die elkander beloven om in hunne
gemeenten trouw te leven naar een ontworpen
program; die samen bidden; die elkander steunen
en aanmoedigen. Ik vertrouw, dat er voor deze
kerk een nieuwe periode aanbreekt, een periode
van nieuw leven, doch de crisis der geboorte zal
ook daar zeer zeker smarten meebrengen. De Heere
sterke de broeders daar en laten wij ze steunen,
gedachtig aan het woord des Heeren: open uwen
mond voor den stomme, voor de recht-
zaak van allen, die omkomen zouden.

G. KEIZER.

PERS-SCHOUW.

Overdreven papen angst.

De tijdsbedeeeling heeft ons geleerd geen onnoo-
dige kracht te verspillen in een richting, waar
onze ergste vijand niet is.

Wij zoeken den antichrist niet per sé in Rome.
Hoewel uit den ethischen hoek („Bergopwaarts”)
komend, kan deze afkoelende taal voor al te heete
papenhaters in onze gelederen een gunstige wer-
king hebben.

Vrees voor verrooming.

Het schijnt, dat een deel van ons protestantsche
Nederland is aangegrepen door een onbestemde
vrees dat ons land dreigt „verroomacht” te worden.
Niet alleen dat dag- en weekbladen het telkens
hebben over toemening van Roomschen invloed
op allerlei gebied, maar ook in gesprekken bleek
mij herhaaldelijk dat die vrees voor verrooming
van Nederland bij vele Protestanten aanwezig is.

Bij het zoeken naar den oorsprong van die vrees
stuitte ik voortdurend op dezelfde feiten, die ik
op een enkele na niet als voldoende motief voor
die vrees kan beschouwen.

Men wijst op den grooten toeloop dien de Room-
sche voordrachten voor Protestanten hebben, op het
weer ingestelde gezantschap bij den Paus, op de
voor Rome gunstige resultaten der laatste volks-
telling, op de aangekondigde stichting eener Room-
sche Universiteit, op den hoogen toon dien de Room-
schen voeren in bladen en op congressen, op de
pompeuze wijze waarop de jongste missieweek te
Utrecht werd gevierd, en last not least op de
„bekeering” van Van Feden. Er worden nog wel
meer dingen genoemd, maar hiermee is toch het
voornaamste en grijpbare gezegd.

Ik kan aan die vrees voor verrooming niet
meedoen omdat de aangevoerde argumenten weinig
indruk op mij maken en, voor zoover ze indruk
maken, mij niet vreesaanjagend schijnen. Als men
de bovengenoemde argumenten analyseert, blijft er
behalve het gezantschap bij den Paus) niet veel
anders over dan wat Roomsche roerigheid, waarover
wij ons niet al te druk behooren te maken. Het Pro-
testantsche Nederland met zijne verdeeldheid en
verwarring is het troebele water aan welks oever
de Roomsche geloofsijver staat te visschen. Tot
nu toe zonder al te veel succes. Een enkele „moete”
snoek is opgehaald en wordt den verbaasden volke
getoond.

Die groote toeloop bij Roomsche voordrachten
voor Protestanten vinden hun pendant in den even
grooten toeloop van Protestanten tegen Rome, en
wijst voorloopig nog op niets anders dan op zucht
om te weten bij de betere, en nieuwsgierigheid bij de
mindere soort toehoorders. Een feit is, dat de Pro-

testanten in prediking en godsdienstonderwijs het
zoo goed als nooit over de Roomschen hebben en
de groote Protestantische massa voortleeft in vol-
komen onwetendheid aangaande „Rome's leerstellin-
gen en bedoelingen”. Zodoende worden oude voor-
oordeelen en dwaasheden aangaande de Roomsche
leer blijmoedig voortgeplant van geslacht tot geslacht.
Nu komt er in eens van beide kanten gelegenheid
om te weten. En het is merkwaardig hoe groot
bij die lezingen het getal geloovige Protestanten
is, die er niet aan denken Roomsche te worden, en
voor wie het helemaal geen „gevaar” is, een pastoor
te hooren praten over de Roomsche Kerk. Misschien
die alleen maar „weten” willen, langs den meest
pikanten weg: van Rome zelf. Op de samenkomsten
van Protestanten tot verlevendiging van het Pro-
testantsch bewustzijn komen trouwens vele Room-
sche toehoorders, een bewijs dat de weetgierigheid
aan beide kanten werkt.

De zgn. gunstige resultaten der volkstelling zijn,
nuwkeurig beschouwd, wel heel merkwaardig. Naast
de mindere slachtoffers die het neo-malthusianisme
maakt in Roomsche kringen, hebben de verbeterde
hygiënische toestanden in de Roomsche provincien
(Brabant en Limburg) de Roomsche kindersterfte op
normaler peil gebracht. Niet de Roomsche propa-
ganda in de groote steden maar de hygiënische
maatregelen op het platte land heeft succes gehad.
Maar dat succes heeft een bepaalde grens, waarboven
het niet komen kan.

Maar de Roomsche Universiteit?

We hebben op dat punt groote dingen gezien.
Als Saul zich opmaakt om zijne duizenden te ver-
slaan, roept half Nederland: wat een praestatie!
En toen indertijd David zijne tienduizenden versloeg,
was er geen overmaat van bewondering. Dat Rome
nu tracht te doen, wat jaren geleden het kleine
groepje Gereformeerden heeft gedaan, kan ons
toch moeilijk versteld doen staan over Rome's macht.

En dat het nochtans door velen als een buiten-
gewone daad wordt gevoeld, komt door de omlijsting
waarmee Rome zijn praestaties encadreert.

De Roomsche missieweek te Utrecht en het daar
vertoonde vuurwerk heeft zijn psychisch effect niet
gemist.

Alles bijnekaar, zie ik in de tegenwoordige Room-
sche propaganda niet veel verontrustends, van over-
gangen naar de Roomsche Kerk ten koste der Pro-
testantsche Kerken blijkt niets. Als ik goed ben
ingelicht gingen in een jaar tijds te Utrecht 14
Protestanten naar Rome over en eveneens 14 Room-
schen naar het Protestantisme. Dat menschen zonder
geloof Roomsche worden, kunnen we, ook als Pro-
testanten, toch moeilijk betreuren, wanneer we geen
door-dien- en-dan-antipapisten zijn.

Het gevaar dat de Protestantsche Kerken bedreigt,
komt niet van den kant van Rome — de aange-
kondigde „bekeering van Nederland” zal voorloopig
wel een aankondiging blijven — maar ligt veel
dichter bij: het zit in den boom van het ver-
deelde Protestantisme zelf, en de vruchten van dien
door vele winden geschudde boom van het Pro-
testantisme worden niet door Rome, maar door de
talrijke okulte verenigingen opgeraapt.

Wat het gezantschap bij den paus betreft, kunnen
we alleen maar hopen, dat de bezuiniging weer zal
recht zetten, wat de politiek heeft bedorven.

..

De wereldbond der kerken.

Nog sterker dringt zich de bovengenoemde vraag
op na het lezen van het verslag van de inter-
nationale kerken-conferentie in Kopenhagen, dit jaar
van 7—10 Augustus in Kopenhagen gehouden.

Wij ontleenen dit verslag aan „De Hervorming”.

De Wereldbond der Kerken.

Vijftien jaren geleden waren te Londen in Exeter
Hall eenige vertegenwoordigers van verschillende
Engelsche kerken bijeen, die daar een memorandum
opstelden, dat in Amerika en enkele Europeesche
landen verbreid werd. In dat memorandum werd
de wenschelijkheid uitgesproken eener toenadering
tusschen de kerken in de verschillende landen, in
't bijzonder om de vredesgedachte te bevorderen.
Deze beweging werd gaande gehouden en leidde
o.a. tot een bezoek van 130 afgevaardigden uit de
Luthersche, Gereformeerde en Katholieke Kerken
van Duitschland aan Engeland in het jaar 1908,
dat in 't volgend jaar door een dergelijke expeditie
uit Engeland beantwoord werd.

In Amerika was toen ook zoo iets in opkomst.
In 1905 sprak op een conferentie de rechter David
J. Brewer deze kloeke woorden: „Tegenover den
eisch van meer oorlogschepen, roep ik een actie
op van de vereenigde kerken en ik ben ervan
overtuigd, dat een federatie van kerken het spoedig
aan iedereen duidelijk zal maken, dat wat ons volk
betreft, er geen sprake meer mag zijn van oorlog
of toebereidselen tot oorlog.”

Al heeft deze dappere David niet kunnen ver-
hinderen, dat 12 jaren later bijna elke kansel in
Amerika een werfstateltje voor recruten was, toch
kwam de door hem bedoelde federatie tot stand,
de Church Peace Union.

Daarna hebben de bewegingen in Engeland en
Amerika voeling met elkander gekregen en door
een royale gift van Carnegie daartoe in staat gesteld,
kon men twee conferenties voorbereiden, die in 1913
zouden worden gehouden. De eene, voor Protestan-
ten, zou plaats vinden op 2 Aug. 1914 te Constan-
z; de andere, voor R.Katholieken op 10 Aug. te Luik.
Van die laatste conferentie kwam natuurlijk niets
wegens het uitbreken van den oorlog en de R.Katho-
lieke kerken zijn later een eigen vredesactie begon-
nen. De bijeenkomst te Constanx vond op 1 Aug.
nog plaats, en werd voortgezet te Londen, waar men
een internationaal comité koos. In 1915 hield dit
comité een bijeenkomst te Bern, waar reeds 10
landen vertegenwoordigd waren en daar ontving
de beweging haar officiële naam: „de Wereld-

alliantie om internationale vriendschappelijke betrek-
kingen aan te kweeken door middel van de kerken.”
In Nederland heeft men dien naam verkort tot
„Wereldbond der kerken”.

In 1919 werd een conferentie gehouden in Oud-
Wassenaar, waar 14 landen, in 1920 te St. Beaten-
berg, waar 23 landen vertegenwoordigd waren.

In Nederland is de afdeeling oorspronkelijk in
't leven geroepen door de heeren Prof. Pont en Dr.
J. A. Cramer (thans hoogleeraar te Utrecht). Aan-
gesloten en mede vertegenwoordigd in den nationa-
len raad zijn de Doopsgez., Ev. Luth. en Remonstr.
kerkgemeenschappen, de Protestantenvond, het Ned.
Jongelingsverbond, de Uitwendige en Inwendige Zon-
ding, de Diakonale Vereeniging, het Ned. Bijbelge-
nootschap, terwijl de Ned. Herv. Kerk niet officieel
vertegenwoordigd is, maar de secretaris der synode in
den nationalen raad zit. Voor het lidmaatschap
der vereeniging kan men zich opgeven bij Prof. Dr.
J. W. Pont, Willemslaan 28 te Bussum.

De internationale conferentie vond dit jaar plaats
te Kopenhagen van 7—10 Augustus. Er waren 26
landen vertegenwoordigd door ongeveer 200 afge-
vaardigden. De drie hoofdpunten op het programma
waren:

1. De kwestie der minderheden.
2. De ontwapeningsvraag.
3. De taak der kerken met betrekking tot de ver-
zoening onder de volkeren en den wederopbouw.

Men moet hierbij in 't oog houden, dat een lichaam
als deze alliantie geen ander middel heeft dan het
woord. Ze kan wenschen uitspreken, resoluties en
moties aannemen en deze wereldkundig maken, maar
niet.

Van den anderen kant moet men de betekenis
hiervan niet onderschatten. Wanneer b.v. op zulk
een conferentie de oorlog eenstemmig als een mis-
daad, als een vergriep aan de wet van Christus ge-
brandmerkt werd, zooda in het memorandum over
de tweede vraag gedaan is, en wanneer er dui-
delijk op gewezen was, dat de tegenwoordige oor-
logen imperialistische oorlogen zijn, uit het kapi-
talisme voortgekomen, dan zou zulk een uitspraak
van zulk een alliantie iets beteekenen. Een resolutie
of een motie van dezen inhoud zou een krachtig
geluid geven en allicht veler oogen openen.

Maar dit was nu een der dingen, die mij het
meest mishaagden op deze conferentie. De genomen
resoluties waren alle zeer slap, zeer schuchter,
terwijl in de inleidingen en in de gemeenschappelijke
godsdienstoefeningen b.v. in de gezongen lie-
deren een toon werd aangeslagen, die op een bijen-
komst van strijdende en vervolgde Hugenooten,
Puriteinen of Genuezen gepast zou zijn geweest.

Dat de conferentie een resolutie nam, waarbij voor-
gesteld werd, de belangen der minderheden toe
te vertrouwen aan een vaste internationale com-
missie onder toezicht van den Volkenbond, dat ze
een dergelijke commissie in 't leven riep om een
onderzoek in te stellen naar de buitensporigheden
der zwarte bezettingstroepen in Duitschland en dat
ze de kerken der verschillende landen oproep om
te werken voor „geestelijke ontwapening” — nie-
mand zal daar bezwaar tegen hebben. Maar dat men
bij dezen vredigen, absoluut ongevaarlijken arbeid
het noodig vond, driemaal alle coupletten te zingen
van: Ein feste Burg ist unser Gott — dat deed
mij althans komisch en pijnlijk aan. Boven zijn
stand leven, veel meer willen schijnen dan men
is, is op geestelijk gebied ook iets tragikomisch.

Het was mijn plan geweest, om op deze con-
ferentie met het voorstel te komen, de kerken
te verzoeken om voortaan tegenover oorlog en
militarisme een absoluut afwijzende houding aan
te nemen, terwijl dan bovendien de predikanten
telkens erop te wijzen, dat er tusschen evangelisch
Christendom en alles wat met oorlog in verband
staat, een groote kloof ligt, waarvan het de vraag
is of die wel overbrugd kan worden. Ik had naar
aanleiding van correspondentie en het lezen van de
geschriften van den Parijschen predikant Wilfrid
Monod gehoopt, dat de Franse delegatie mij den
noodzakelijken steun zouden verleenen om dit voor-
stel althans in behandeling te krijgen. Maar de Fran-
sche Christen-socialisten bleken nog zeer nationa-
listisch te zijn, hoewel m.i. Christendom en socia-
lisme beide boven-nationaal behooren te zijn.

Over 't algemeen was de sfeer dezor bijeenkomst
niet zoo, dat men groote verwachtingen van haar
werken zou kunnen hebben. De burgerlijk-pacifi-
stische bewegingen zijn bijna overal doodgeloopen.
Denken wij slechts aan den Nederlandschen anti-
oorlogsråd, die als de wonderboom in 't boek Jona
zoo prachtig opschoot en in eenige weken tijds
duizende leden telde, maar die even snel weer
is verdwenen.

Toch zou men b.v. in ons land van de nu eenmaal
bestaande organisatie meer kunnen maken dan ze tot
nu toe is. Maar dan is het een eerste vereischte
dat ook andere corporaties toetreden. Ligt hier ook
niet een arbeidsterrein voor den V. C. J. B. en
den V. C. S. B.? Als voorloopig maar dit bereikt
werd, dat in de verschillende kerkelijke en god-
dienstige vereenigingen telkens weer de aandacht
gevestigd werd op het feit, dat een nieuwe wereld-
oorlog al weer in aantocht is, en op het verband dat
er tusschen oorlog en kapitalisme bestaat en als
de vraag dan gesteld werd: Wat moeten hier
de kerken doen, wat is de plicht der kerkelijke
ambtsdragers in deze dingen? — dan zou er in dit
internationaal verband wel iets te bereiken zijn.
Maar nu vraagt men zich te veel af, wat de kerken
kunnen doen. Men vraagt te veel naar het moge-
lijke, het bereikbare. Maar terecht woe Dr Jowett,
wiens zendbrief aan de Christelijke kerken spoedig
hier te lande het onderwerp eener bespreking zal
worden vanwege den nationalen raad der Alliantie,
er op, dat de kerken aan andere vereenigingen
moeten overlaten het mogelijke, maar dat ze zelf
moeten zoeken het onmogelijke.

O, als de kerken eens het onmogelijke aandurften,